

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN

1977/3

KRACHTLIJNEN VOOR EEN BELGISCH STABILISATIEBELEID

Karel TAVERNIER

KRACHTLIJNEN VOOR EEN BELGISCH STABILISATIEBELEID^x

Het trage conjunctuurherstel en de aanhoudende werkloosheid hebben het duidelijk gemaakt dat in het kaderwerk van de Westerse welvaartsstaat ergens iets fundamenteels is vastgelopen. Het is de stelling van dit werkstuk dat de deblokkering ervan een grondige heroriëntering van onze economische politiek vereist. Inzake stabilisatie van prijzen en produktie wordt een accentverlegging bepleit van de zgn. korte termijn "fijnregeling" (fine tuning) naar een middellange en monetaristisch geïnspireerde trendbeheersing. Inzake tewerkstellingsbeleid wordt voorgesteld minder te steunen op een conjuncturele aanpak en zich meer te richten naar een directe inwerking op instituties en structuren om deze te stroomlijnen in de richting van de eigen logica van de Westerse markteconomie. Veel van de huidige structuurinterventies die thans in België worden ingevoerd of voorgesteld zondigen hiertegen. Zij hebben daarom uiteindelijk een enorme socio-economische kostprijs. Bovendien bereiken zij uiteindelijk niets behalve enig kortstondig soelaas voor enkele betrokkenen.

Een fundamenteeler oplossing voor de werkloosheid vergt dat meer dan voorheen een scherper onderscheid wordt gemaakt tussen de primaire arbeidsvergoeding als relatieve kostprijs in de produktiesfeer en wat uiteindelijk als inkomen aan de betrokken werknemer toevloeit. Even wenselijk is het het concept "arbeidsplaats" zoals het tot op heden opgevat werd te wijzigen en om te buigen naar "werk op maat" waarbij aan allerlei vormen van part-time, tijdelijke, semi-zelfstandige arbeid meer kansen wordt geboden. Het concept "werk naar maat" is ruimer op te vatten dan part-time werk of keuze van arbeidsuren of arbeidsperiodes. Het beantwoordt aan een fundamentele algemene menselijke trend naar grotere vrijheid van keuze van eigen levensstijl en inhoud van arbeidstaak. Indien een reductie van de arbeidstijd zich opdringt als een wenselijk objectief kan dit beter gerealiseerd worden door een vrijwillige en individuele keuze dan door eenzijdig opgelegde algemene ordonnances.

^x Deze tekst is in ruime mate geïnspireerd door de menigvuldige discussies in de monetaire werkgroep van het C.E.S.. Speciale dank aan A. Verheirstraeten, D. Heremans, P. De Grauwe, G. Clemer, P. D'Havé, E. Claeys en Prof. L. Baeck.

I. TEWERKSTELLING, EEN CENTRALE OPGAVE

Midden de zeventiger jaren schijnt de tewerkstelling van de West-Europese actieve bevolking zich als een primordiale opgave aan het socio-economisch beleid op te dringen.

Naar raming van een groep E.E.G. experts bedroeg reeds in 1975 aan de vooravond van de recessie de werkloosheid en ondertewerkstelling, m.a.w. de potentiële arbeidsreserve, 8 pct. van de actieve bevolking. Wanneer men cijfers over de demografische evolutie in de analyse betreft wordt het probleem niet minder dwingend. Verwacht wordt dat de actieve bevolking van 1975-1980 zal groeien tegen 0,6 tot 0,7 pct. per jaar. T.o.v. de vorige periode 1965-1975 is dit een merkbare versnelling. Indien men ermee rekening houdt dat de produktiviteit gemiddeld met 3 pct. per jaar toeneemt, is vereist dat de Europese economie een groeivoet bereikt van 5-6 % wil zij op de gebruikelijke manier tegen 1980 de werkloosheid reduceren tot 3 pct. (1).

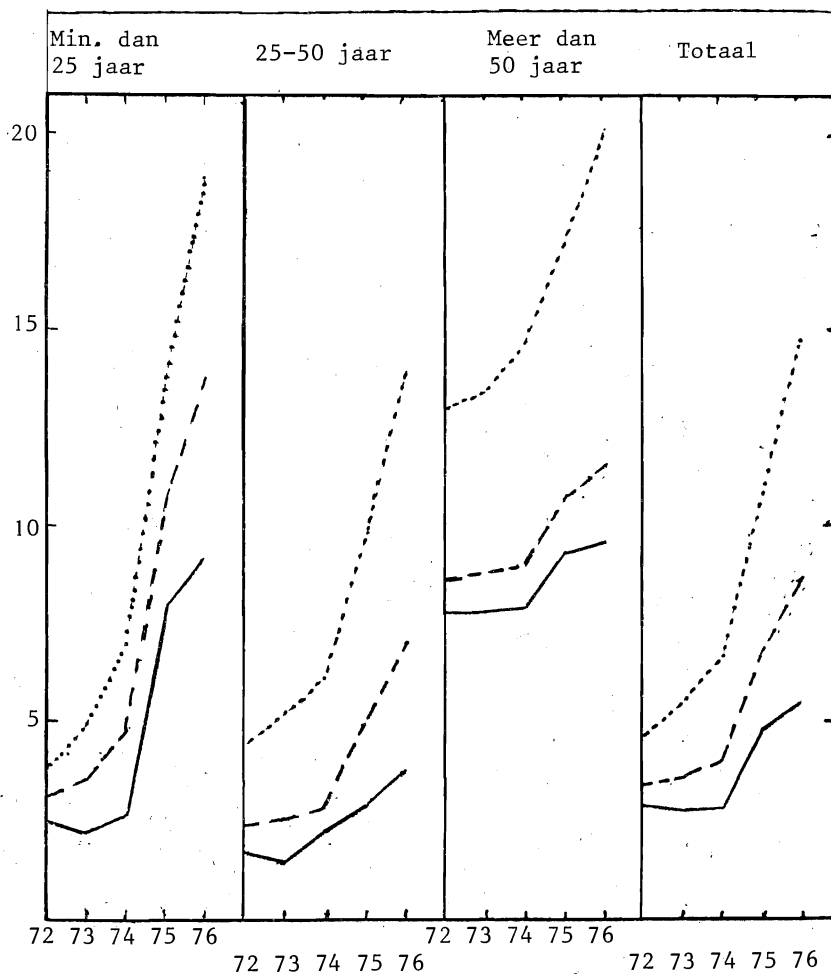
Als men bedenkt dat van 1953 tot 1973 België gemiddeld een BNP-groei van 4,3 pct. kende en het recordcijfer niet hoger ligt dan 6,8 pct., dan lijkt dit een enorme opgave die op eerste gezicht een verantwoording schijnt in te sluiten voor de visie dat de huidige werkloosheid in ruime mate een structureel karakter heeft. Onder structureel wordt dan bedoeld dat zelfs bij een volledige conjunctuurheropleving de economie niet in staat is voldoende arbeidsplaatsen te creëren om de werkloosheid tot haar aanvaardbare dimensie van het begin van de zeventiger jaren terug te brengen. Deze visie is ook impliciet aanwezig in de stelling van de NBB dat de structurele component van de werkloosheid belangrijk is en toeneemt (2).

Hierbij moet evenwel opgemerkt worden dat deze werkloosheid zich uitgesproken situeert bij de vrouwen en de jeugd van beider kunne. Zoals blijkt uit bijkomende staat bleef de werkloosheid bij de mannelijke beroepsbevolking tussen 25 en 50 jaar vrij beperkt. Deze vaststelling geeft op zichzelf reeds de richting aan waarin de structurele werkloosheid moet gezocht worden.

Zij suggereert dat een conjuncturele heropleving wel in staat is volledige tewerkstelling te realiseren voor de hoofdgroep maar in

- (1) Outlook for Employment in the European Community to 1980, Commissie van de Europese Gemeenschappen, Brussel, Juli 1976, Hfst. II, blz. 7-19.
- (2) Structurele en conjuncturele evolutie van de werkloosheid in België, Tijdschrift van de Nationale Bank van België, Dec. 1976, blz. 3-28.
Zie ook : De Werkloosheid in België I en II, Weekberichten van de Kredietbank, 3 juni en 10 juni 1977.

Grafiek : Uitkeringsgerechtigde volledige werklozen naar leeftijd en geslacht (in pct.) (België 1972-1976)

..... vrouwen

— mannen

----- mannen en vrouwen

Bron : Tabel blz. 5 en R.V.A.

Uitkeringsgerechtigde volledige werklozen in België naar leeftijd en geslacht (in pct.)

	1972			1975			1976		
	Man.	Vrouw.	Totaal	Man.	Vrouw.	Totaal	Man.	Vrouw.	Totaal
Min. 25 j.	2,5	3,8	3,1	7,9	13,6	10,7	9,2	18,8	13,8
25 - 50 j.	1,7	4,4	2,4	2,9	9,7	5,0	3,8	13,9	6,9
50 en meer	7,8	13,0	8,7	9,3	17,2	10,7	9,6	20,2	11,5
Totaal	2,9	4,6	3,4	4,8	10,8	6,7	5,5	14,8	8,6

Bron : R.V.A.

inflatoire spanningen gesmoord wordt vooraleer ook de andere groepen in voldoende getalle in het produktieproces zijn ingeschakeld. Dit is duidelijk niet alleen een Belgisch probleem maar doet zich ook in mindere of meerdere mate voor in de andere Westerse economieën.

In wat volgt zal nagegaan worden wat de verschillende denkrichtingen te bieden hebben voor het tewerkstellingsbeleid in België anno 1977.

II. KEYNESIAANS VRAAG-MANAGEMENT ONAANGEPAST VOOR DEZE TIJD ?

In de meeste Westerse landen is het stabilisatiebeleid nog in belangrijke mate gesteund op de Keynesiaanse vraagmanipulering. On-
tegensprekelijk valabel voor de omstandigheden van de jaren dertig moet de waarde van deze techniek thans in vraag gesteld worden. Wat dan geldig was, is het daarom vandaag nog niet.

Politiek vertaald laat de Keynesiaanse remedie zich vrij eenvoudig samenvatten in volgende prescriptie :

"Bij ernstige recessie, stimuleer de totale maatschappelijke vraag en steun hierbij voornamelijk op fiscale politiek. Monetair politiek is niet efficiënt omdat bijkomende geldcreatie onvermijdelijk verzandt in een zeer hoge interestelastici-
teit van de geldvraag (m.a.w. in de liquiditeitsval)". Bij inflatie is een tegenovergestelde actie aangewezen.

Het is een eenvoudig recept waarin een deel waarheid schuilt.

Een deficiënte vraag remt de economie. Wanneer er overtollige capaciteit bestaat kan een programma van openbare werken soelaas brengen. Opdat het volledig zou werken is er echter een belangrijke voorwaarde die vaak over het hoofd gezien wordt. *De produktiekosten, (hoofdzakelijk loonkosten), en de produktiviteit die de nationale industrie kan opbrengen moeten zo zijn dat de gevraagde produktie ook rendabel kan geproduceerd worden.* Indien dit niet het geval is, zullen de eigen nationale producenten niet reageren en worden de beoogde projecten door het buitenland gerealiseerd of koopt men de toebehorende fabrikaten hoofdzakelijk in nabuurlanden.

Een toename van de wereldstaalvraag zal een Waals staalbedrijf nog niet vooruit helpen wanneer de prijs-kostenverhouding in vergelijking met de produktiviteit niet gunstiger wordt. Een toegenomen vraag naar textielprodukten zal de Westvlaamse ondernemer er nog niet toe aanzetten terug zelf te produceren i.p.v. zijn orders door te geven naar het goedkoper producerend Noord-Frankrijk.

Werkend in een deflatoire periode zag J.M. Keynes hierin weinig problemen. Indien de kostenverhoudingen ongunstig waren zou de totale maatschappelijke vraag de prijs van de goederen sneller opdrijven dan de lonen zodat relatief gezien de reële loonkost zou dalen en de rendabiliteit zou hersteld worden.

Keynes rekende derhalve in de eerste plaats op een zekere *inflatie om de reële loonkost* aan de produktiviteitsmogelijkheden aan te passen. In de tweede rekende hij op *geldillusies van de werknemers* die geen nominale loondaling nemen maar wel blind zouden blijven voor een reële daling.

In de meer normale conjunctuursituatie van de jaren zeventig is deze visie onrealistisch geworden. In de eerste plaats is er de quasi perfecte loonindexatie zodat elke inflatie zeer vlug gevolgd wordt

door loonaanpassingen. Uiteraard kan de reële loonkost op die manier moeilijk dalen. In de tweede plaats zijn ook de vakbonden beter gewapend en laten zij zich niet vangen zoals Keynes onderstelde door de zgn. geldillusie. Zij axeren hun actie steeds meer op het reële loon.

In die situatie zit men in een tewerkstellingsimpasse en is *structurele* werkloosheid onvermijdelijk. Zij is dan in feite grotendeels terug te brengen tot een niet aangepast zijn van de reële lonen aan wat de nationale economie aan produktiviteit kan opbrengen.

Wil men uit deze werkloosheidsimpasse geraken dan staan uit het standpunt van de tewerkstelling in de *particuliere sector* uiteindelijk slechts twee mogelijkheden open : ofwel wordt ingewerkt op de structuur van de reële lonen (zie infra) ofwel wordt gepoogd de nationale produktiviteit op te voeren.

Een produktiviteitsverhoging drukt uiteraard de eenheidskosten en maakt een uitbreiding van de produktie rendabel. Bij een conjuncturele herneming zal dit gedeeltelijk spontaan gebeuren omdat de toegenomen wereldvraag zich vooral richt naar de meer produktieve sectoren en minder naar de stagnerende. Thans wordt echter in groeiende mate de stelling verdedigd dat deze conjuncturele produktiviteitsverbetering in België slechts een zeer gedeeltelijke oplossing zal bieden. Hierbij verwijst men veelal naar de zwakke industriële structuur (1). Voor een deel is dit historisch te verklaren. Voor een deel ligt de schuld ook bij het gevoerde subsidiebeleid direct of indirect via de onderwaardering van de BF(2). In te grote mate wordt in ons land het industrieel beleid gevoerd zonder rekening te houden met de lange termijn signalen van de markteconomie. Een korte termijn handhaving van de tewerkstelling in sectoren zonder toekomst brengt, of men het wil of niet, de lange termijn expansie van de tewerkstelling in nieuwe sectoren in het gedrang.

Het zal een dwingende noodzaak zijn van het tewerkstellingsbeleid de principes van de industriële politiek naar die lijnen te herdenken (3). Een striktere oriëntatie van de wetenschapspolitiek naar industriële vernieuwing wordt onder dat oogpunt een noodzakelijk instrument van toekomstige tewerkstelling.

- (1) Zie L. Baeck, De tweede helft der zeventiger jaren, Tijdschrift voor Economie en Management, Nr. 1, 1975, blz. 97-137.
- (2) P. De Grauwe, De wisselkoers en structuurproblemen in België gedurende 1970-1976, Tijdschrift voor Economie en Management, Nr. 1, 1977, blz. 107-120.
- (3) Zie M. Eyskens, Een nieuwe groeistrategie in : Werkloosheid : onze zorg. Groei, ons streven, derde dag van de Belgische ondernemingen, 9 juni 1977, blz. 47-78.

Als alternatieve mogelijkheid is er nog de *overheidstewerkstelling in het zgn. derde arbeidscircuit*. Voor zover het hier gaat over een permanent circuit, staat men voor het probleem van de al of niet wenselijkheid de collectieve sector nog verder uit te breiden ten nadele van de particuliere. In elk geval impliceert de vereiste financiering via belasting of inflatoire geldcreatie dat het nationaal inkomen op een andere manier aan de gemeenschap toevloeit nl. onder vorm van publieke goederen i.p.v. reëel beschikbaar inkomen. Het lijkt ons niet dat anno 1977 de doorsnee Belg hier veel enthousiasme kan voor op brengen. Als tijdelijke crisismaatregel kan een beroep op een dergelijk systeem aangewezen zijn hoewel de opleidingsinhoud van de aangeboden jobs uiteraard zeer beperkt is en de toekomstige overschakeling naar het productieproces niet vergemakkelijkt wordt (1).

III. EEN MONETARISTISCH STABILISATIEBELEID : EEN ALTERNATIEF ?

De oorsprong van het moderne monetarisme ligt ontegensprekelijk bij M. Friedman. Vooral in hoofde van deze Nobelprijswinnaar is de boodschap van het monetarisme normatief gekleurd in die zin dat zijn denken stevig gegrondvest ligt in het Neo-liberalisme waarin de individuele zelfbeschikking en zelfrealisatie van het individu centraal staat.

De jongste jaren is deze denkrichting evenwel zowel in academische kringen als in beleidsmiddens heel wat breder uitgedeind zodat het zich thans aandient onder meerdere versies en met talrijke nuances (2). Feit is dat veel van zijn stellingnamen in toemende mate in het algemeen macro-economisch denken geïntegreerd worden.

A. De monetaristische doctrine

Het monetarisme steunt voornamelijk op drie peilers : een gemoderiseerde versie van de oude kwantiteitstheorie, een vertikaal gedachte Phillipscurve en een uitgesproken geloof in de superioriteit van het marktmechanisme. Dit economisch jargon vraagt enige toelichting naar de concrete beleidsrealiteit toe.

(1) Zie voor een uitgebreide behandeling : E. Claeys, G. Clemer en P. D'Havé, Werktijdverkorting en derde arbeidscircuit : kritische bedenkingen bij mogelijke oplossingen, Tijdschrift voor Economie en Management, Nr. 1, 1977, blz. 87-106.

(2) Zie Th. Mayer, The Structure of Monetarism (I), Kredit und Kapital, Vol. 8, 1975, blz. 190-218.
Zie ook J.L. Stein, The Monetarist Criticism of the New Economics, in J.L. Stein (ed.), Monetarism, Amsterdam 1976, blz. 1-16.

- Een hoofdthema van het monetaristische denken is dat de *westerse welvaartsstaat te ver gegaan is in de bureaucratisering* en dat het absoluut nodig is dat de *overheidsinterventie teruggeschroefd wordt* op het gevaar af anders de individuele persoon te verstikken in een Kafkaïaanse wirwar van reglementen en de bron zelf van de westerse economische welvaart aan te tasten.

Een moderne economie vergt zoveel simultane beslissingen dat het onbegonnen werk is de coördinatie ervan op een planmatige en bureaucratische manier op te zetten, vooral niet wanneer het *marktmechanisme deze coördinatie zoveel beter kan realiseren*. De stremingen die men nu vaststelt in het economisch kaderwerk zijn geen bewijs van de onmacht van het vrije marktmechanisme maar veeleer het gevolg van het feit dat *de overheid in de welvaartsstaat de signalen van de markteconomie voortdurend verstoort*.

- Gesteld wordt dat een gedecentraliseerde economie die steunt op de werking van de markt inherent stabiel is en uiteraard in staat is op langere termijn de *economie op een normaal groeipad* te houden dat zowel *inkomensgroei* als een normale *tewerkstelling* garandeert.

- Een Keynesiaans geïnspireerde overheid kan via monetaire en fiscale politiek de economische expansie opvoeren boven "de natuurlijke groeivoet" en op die manier de werkloosheid reduceren beneden de zgn. "natuurlijke werkloosheidsgraad". Dit gebeurt in een monetaristisch perspectief echter niet ongestraft. Vrij spoedig krijgt men overtrokken arbeidsmarkten, inflatie en uiteindelijk stagflatie. Hierbij daalt het groeiritme en stijgen de werkloosheidscijfers boven wat normaal is, gegeven de specifieke situatie op de arbeidsmarkt. Hoe sterker de Keynesiaanse overdrijving, hoe sterker de inflatie, hoe groter ook de daarop volgende recessie zal zijn.

- Om deze impasse te vermijden stellen de monetaristen als gulden regel voor *economie op haar lange termijn groeipad te houden*. De voorzichtige manier waarop vooral in Duitsland en V.S.A. in de huidige recessie de relancepolitiek werd gevoerd is duidelijk door deze visie geïnspireerd.

- Om de economie op haar "natuurlijke" groeipad te houden wordt de zg. "monetary rule" als voornaamste zo niet exclusieve stabilisatiemaatregel vooropgesteld. *Deze monetaire regel bestaat hierin dat de monetaire overheid vooraf aankondigt welk het groeiritme van de geldvoorraad in het komend jaar zal zijn*. Met een voorspelbare omloopsnelheid wordt meteen ook aan industrie, vakbonden en schatkist duidelijk gemaakt tegen welk percentage het nominale nationaal produkt zal kunnen toenemen. Deze benadering wordt verdedigd op basis van het feit dat de transmissiemechanismen van een moderne economie onvoldoende gekend zijn om aan "fijnregeling" te doen. Met de traditionele stop-go-politiek is men altijd te vroeg of te laat; stimuleert of remt men altijd te veel of te weinig met het gevolg dat de instabiliteit i.p.v. kleiner groter wordt.

- De zinnigheid van een dergelijk strak monetaristisch stabilisatiebeleid steunt uiteraard op de feitelijke mogelijkheid voor de monetaire overheid om de geldcreatie in handen te houden. T.o.v. de zg. compenserende kapitaalbewegingen is dit slechts doenbaar indien men ook de *politiek van strikt vaste wisselkoersen laat varen*. Het gaat hierbij duidelijk niet om dag tot dag fluctuaties maar eerder om de fundamentele wisselkoersbewegingen die niet mogen noch kunnen tegengehouden worden (1). Even sterk is vereist dat perken gesteld worden aan de monetaire financiering van de overheidsdeficits.

B. De monetaristische praktijk

De monetaristische visie op het stabilisatiebeleid kent tegenwoordig ook in de praktijk een toenemende belangstelling. Het heeft zich in meerdere landen en instellingen vertaald in wat recentelijk door de president van de Federal Reserve Bank van New York, P. Volcker, genoemd werd : een "pragmatisch monetarisme" (2) waarbij :

- a) de heilige koe van de absoluut vaste wisselkoers steeds minder sacraal voorkomt;
- b) de korte termijn fijnregeling op basis van een ruime batterij ad hoc maatregelen en "stop-go" interventies vervangen wordt door een eenvoudiger eendimensioneler politiek gericht op de middellange termijn objectieven : in plaats van kredietbeheersing gaat de aandacht van de monetaire overheid naar de geldcreatie; in plaats van de intrestvoeten als doelvariabelen komen de vooraf aangekondigde groeiritmes van de geldvoorraad;
- c) de doctrine van het anticyclisch budget wordt prijsgegeven omdat zij in de meeste landen eigenlijk toch niets anders heeft bereikt dan steeds grotere overheidsdeficits met de daaraan beantwoordende geldexpansie en inflaties. Bovendien wordt erkend dat het tewerkstellingseffect van de overheidsbestedingen vaak alleen een bruto effect is. Netto is de gecreëerde tewerkstelling vaak te verwaarlozen omwille van het zg. "Crowding Out Effect" waarbij de gecreëerde tewerkstelling eenvoudig in de plaats treedt van de bestaande.

Duitsland, Zwitserland, U.S.A. en Canada gaan in de toepassing van dit pragmatisch monetarisme ongetwijfeld het verst. Echter ook het I.M.F. schijnt zijn recente leningsvoorwaarden aan Engeland en Italië in dit perspectief te hebben uitgeschreven. Ook Frankrijk kondigde

(1) Dit impliceert in feite dat de oude doctrine op haar hoofd gezet wordt. Lange jaren overheerste inderdaad de overtuiging dat de discipline van de vaste wisselkoersen nodig was om de interne stabiliteit te handhaven. Thans wordt het accent gelegd op interne stabilisatie via monetaire aggregaten, om op die manier de flexibiliteit van de wisselkoersen te beperken.

(2) P. Volcker, A Broader Role for Monetary Targets, Federal Reserve Bank of New York, Quarterly Review, Spring 1977, Vol. 2, blz. 25.

vorig jaar voor het jaar 1977 een groeiobjectief aan voor de monetaire expansie. Zonder het te publiceren bepaalt ook de Bank van Japan elk kwartaal een "expansienorm voor een breed gedefinieerd geldvoorraadconcept"(1). Hetzelfde geldt voor de Nederlandse Bank en Spanje. Bovendien is het expliciet aanwezig in het recente McCracken rapport van OESO(2) en het jaarverslag van de Bank voor Internationale Betalingen.

Sommige landen als Zwitserland gebruiken bij hun bekendmaking het eng omschreven geldconcept M_1 en vaste percentages, terwijl andere als de U.S.A. marges vooropstellen voor meerdere geldconcepten. Het gaat hier echter in al deze landen niet om absoluut vaste en onveranderlijke regels waarvan elke korte termijn afwijking onmiddellijk door geeigende maatregelen wordt gecorrigeerd. Veeleer gaat het om lange termijn tendenties waarop alle maatregelen van monetair en fiscaal beleid georiënteerd worden. Het is de interne discipline die op die manier terug ingevoerd wordt na de ervaring dat elke monetaire overexpansie gedoemd is om uiteindelijk in werkloosheid en inflatie uit te monden.

Wat België betreft blijkt, voortgaande op het jongste jaarverslag van de Nationale Bank van België (3), dat onze monetaire autoriteiten eerder weigerachtig staan tegenover deze wending in het monetaire stabilisatiebeleid. Het nagaan van de gevoerde argumentatie kan de mogelijkheden en beperkingen van een dergelijke monetaire politiek voor een kleine open economie van het Belgische type wellicht verduidelijken.

C. De visie van de Nationale Bank van België

In de *eerste plaats* wordt door de NBB betwijfeld dat voor de Belgische economie "een of meer willekeurig bepaalde categorie van die financiële activa - de kasmiddelen in de enge betekenis of een hoeveelheid vrije liquide activa - een specifiek strategisch belang zouden kunnen hebben voor de maatschappelijke vraag, het prijspeil en de produktie"(3).

De kern van het argument schijnt te zijn dat in een Keynesiaans perspectief de omloopsnelheid zeer volatiel gedacht wordt, zodanig dat eigenlijk nooit "die vermogens-elementen in het bijzonder de bestedingsbeslissingen zouden beïnvloeden"(3).

Het lijkt ons dat dit argument overtrokken is. Dat er fluctuaties zijn in de omloopsnelheid is duidelijk. Zij worden echter minder uitgesproken zodra men de bakens verlegt van de korte termijn naar

(1) Zie P. Volcker, t.a.p., blz. 26.

(2) P. McCracken e.a., Towards Full Employment and Price Stability. Summary of a Report to the OECD by a Group of independent Experts, Juni 1977, 52 blz.

(3) Inleiding tot het verslag van de gouverneur van de Nationale Bank van België aan de algemene vergadering der aandeelhouders, Tijdschrift van de Nationale Bank, Jan. 1977, blz. 11 e.v.

tijdsperspectief. Bovendien heeft het onderzoek betreffende het aanhouden van geld aangetoond dat de fluctuaties systematisch zijn en derhalve voorspelbaar. Landen die de monetaire regel toepassen staan trouwens voor dit probleem. Voor zover de fluctuaties echter systematisch gerelateerd zijn tot prijs- en interestbewegingen kan men er rekening mee houden en de nodige correcties doen. Aldus wordt in de Duitse Bondsrepubliek bij de voorstelling van de monetaire groeicijfers expliciet met de wijzigingen in de omloopsnelheid rekening gehouden.

Ook kan worden opgemerkt dat de monetaire denkrichting geenszins pleit voor de controle van één bepaald monetair aggregaat. Inderdaad bestaat er in het algemeen geen uitgesproken voorkeur voor een enge dan wel voor een ruimere geldomschrijving, al kan wel empirisch worden onderzocht welke omschrijving in een bepaald land voor de beheersing van de nationale inkomensevolutie het meest geëigend blijkt. Vandaar dat bijv. in de V.S.A. gelijktijdig groeicijfers worden aangekondigd voor verschillende monetaire aggregaten. Aan de andere kant kan de vraag worden gesteld of het afwijzen van monetaire expansienormen door de N.B.B. geen uiting is van een scepticisme tegenover een controle van de geldomloop, hoe ook omschreven, en van een eerder Keynesiaans geïnspireerde voorkeur voor kredietbeheersing. In dit laatste geval blijkt de N.B.B. in haar visie wel meer en meer geïsoleerd te staan. I.v.m. de voorkeur voor kwantitatieve kredietbeperkingen kan worden aangevoerd dat dit de competitie vermindert en de kredietverstrekking beviert.

Een *tweede argument* dat in het jaarverslag aangehaald wordt is dit van de open economie waardoor de geldcreatie in hoofde van de N.B.B. via betalingsbalanssurplussen en -deficits volledig afhankelijk wordt van de inflatoire, desgevallend deflatoire, geldcreaties in het buitenland. Dit is duidelijk in hoge mate het geval in een systeem met vaste wisselkoersen waar het spel van de "compenserende kapitaalbewegingen" vrij vlug de binnenlandse geldcreatie afstemt op het buitenlands niveau". Op die manier zou het instrument van de monetaire regel voor een kleine open economie zelfs wanneer men het zou willen toepassen vleugellam worden.

Uiteraard geldt dit argument echter slechts voor zover men strak blijft vasthouden aan een onveranderlijke vaste wisselkoers, zelfs wanneer blijkt dat deze systematisch onderschat is. Bovendien hebben een aantal recente studies uitgewezen dat over driemaandelijke periodes bekeken de zg. "compenserende kapitaalbewegingen" ver van volledig zijn, zodanig dat binnenlandse monetaire ontwikkelingen via een beïnvloeding van de prijs- en vermogensstructuur een niet te verwaarlozen effect kunnen uitoefenen op de maatschappelijke vraag, het prijspeil en het inkomensniveau, althans in

in een periode van een tweetal jaar (1)(2).

Het halsstarrig vasthouden aan een eens gekozen wisselkoers, heeft in ons land regelmatig aanleiding gegeven tot langdurige periodes van onder- en overschatting. We verwijzen naar de ondergewaardeerde frank in 1926-1931 (3) en naar het niet opwaarderen in 1973 wanneer Duitsland en Nederland tot deze beslissing overgingen. In beide periodes waren de gevolgen identiek. Men kreeg een stormachtige maar kortstondige economische expansie die in feite gedragen werd door een wisselkoerssubsidie en daarom slechts zo lang kon duren tot de grotere inflatiegraad (16 % in 1927), door excessieve betalingsbalansoverschotten veroorzaakt, het kunstmatig voordeel weggevreten had. Uiteindelijk bleef de nationale economie zitten met een niet aangepaste industriële structuur die de economische toekomst ernstig hypothekeerde (4). In de tegenovergestelde richting was het **stoer vasthouden aan de overgewaardeerde belgische frank** toen Engeland in 1931 overging naar een vlottend pond, oorzaak van het aanhouden van de depressie ook nadat de omslag in de andere landen reeds was gebeurd.

In de *derde plaats* wordt door de beleidsmensen van de Nationale Bank evenmin zwaar getild aan het zg. "*aankondigingseffect*" dat er op bedacht is voor de belissingseenheden (overheid en bedrijfsleven) zekerheid te brengen inzake het algemeen monetair beleid (5). Bij

- (1) A. Verheirstraeten, Geld, krediet en intrest in de Belgische financiële sector, Leuven, 1977, blz. 230.
Zie ook D. Heremans, Monetary Policy and international Capital Flows in Small Open Economies : The Belgian Experience 1961-1973, Los Angeles, blz. 163.
- (2) Ook het bestaan van een dubbele wisselmarkt moet a priori de onafhankelijke van de monetaire politiek enigszins verhogen. Thans wordt echter over het algemeen aangenomen dat de efficiëntie van de dubbele wisselmarkt als monetair controle-instrument beperkt is. Zie terzake P. De Grauwe, The Belgian Exchange Market System, an Equitable and Ineffective System in M. Fratianni en K. Tavernier (eds.), Bank Credit, Money and Inflation in Open Economies, Berlijn, 1976, blz. 389-402. Zie ook F. Boll, Monetary Policy and Dual Exchange Rates in Belgium, International Economics Research Paper, Nr. 8, C.E.S., Leuven, april 1977, 32 blz.
- (3) H. Van der Wee en K. Tavernier, De Nationale Bank van België en het monetair gebeuren tussen de twee wereldoorlogen, Brussel, 1975, blz. 415.
- (4) P. De Grauwe, Th. Peeters, De recente inflatie : Een structureel of monetair fenomeen, Leuvense Economische Standpunten, 1976, nr. 2, 18 blz.
- (5) "We believe that the public announcement of targets for the rate of growth of the money supply may provide one of the best ways of giving concrete expression to the government's intention not to accomodate high rates of inflation", P. McCracken, t.a.p. blz. 31.

een streefcijfer van 8 % weet iedereen dat inflatie en groei over dit percentage moeten verdeeld worden. Bij het negociëren van looncontracten en bij prijszettingen die uiteraard op langere termijn spelen, kan een standvastig richtsnoer o.i. niets anders dan een matigend effect hebben op de inflatie.

In de *vierde plaats* is ook in de beleidsvisie van de Nationale Bank nog zeer sterk de wenselijkheid aanwezig te kunnen interveniëren in de verdeling van relatief schaarse middelen tussen de particuliere en publieke sector, in plaats van het over te laten aan de markt "waarbij elk slechts zou worden voldaan in de mate dat zij de prijs zouden kunnen betalen".

Het is inderdaad zo dat de monetaristische visie deze interventie uitsluit op basis van inefficiënties in de allocatie. Wil de gemeenschap toch differentieel subsidiëren dan kan dat best door andere methodes. Het systeem dat nu bestaat impliceert een "sterke selectiviteit in de instrumenten van monetaire politiek" en "puts the government first in line for tapping the money and capital markets at cheaper than competitive rates of interest" (1). In tweede instantie komen dan de investeerders en uitvoerders. Het impliceert in feite een taxatie van de spaarder t.o.v. de investeerders (2).

Tenslotte zijn er nog de bezwaren op het door monetaristen vaak aangehaalde argument dat vlottende wisselkoersen de monetaire politiek bevrijden van de zorg om extern evenwicht te bewaren. Deze bezwaren zijn gesteund op de feitelijke vaststelling dat de periode van vlottende koersen gekenmerkt werd door scherpe wisselkoersbewegingen die er in genedele in slaagden handelsbalanstekorten weg te werken. O.i. houdt deze argumentatie te weinig rekening met het feit dat :

- a) wijzigingen van de wisselkoersen t.o.v. divergente inflatieritmes toch niet te vermijden waren;
- b) speculatiebestrijding vergemakkelijkt wordt;
- c) het invoeren van de vlottende wisselkoersen, in se de mogelijkheid creëert voor monetaire discipline maar deze nog niet garandeert. Integendeel : vlottende wisselkoersen maken een onverantwoord monetair beleid veel gemakkelijker dan voorheen. Een dergelijk systeem identificeert echter duidelijker waar de verantwoordelijkheden liggen.
- d) bovendien gaat het in de discussie niet om absoluut vrije koersen maar wel om een grotere aanpasbaarheid van de wisselkoersen aan de feitelijke economische verhoudingen.

De doctrineverklaring van het jaarverslag van de N.B.B. 1976, richt zich echter alles samengenomen tegen een al te strikt opgevat dogmatisch monetarisme. Wanneer het zg. "pragmatisch monetarisme" als toetssteen genomen voor het feitelijk beleid van de Nationale Bank

(1) F. Boll, Monetary Policy and Dual Exchange Rates in Belgium, International Economic Research Papers, N° 8, C.E.S., Leuven, april 1977, blz. 29.

(2) F. Boll, t.a.p., blz. 29.

in concreto, dan blijken de wijzigingen in het monetair instrumentarium van de N.B.B. een eind weg te gaan in de richting aangeduid door de monetaristische reflecties. Zonder op dit moment veel sympathie op te brengen voor de monetaire regel is men thans ook in het Belgisch monetair beleid ver verwijderd van een exclusieve oriëntering op de kostprijs van het korte termijn krediet en de beïnvloeding ervan via de manipulaties van de discontovoet zoals dit het geval was vóór 1969. Steeds meer komen kwantitatieve beleidsinstrumenten aan bod. Men verwijze hier naar het instellen van effectieve discontoplafonds, kredietexpansienormen en niet in het minst naar de monetaire reservecoëfficiënten. Dit instrument bij uitstek om de geldmassa te beheersen heeft in België echter jammer genoeg een onvergelykbare graad van ingewikkeldheid meegerekregen die de flexibiliteit en de toepasbaarheid van dit instrument fel reduceert.

X

X X

Het is duidelijk dat het monetaristisch denkschema diepe sporen heeft nagelaten in het macro-economisch denken en de macro-economische politiek. Vrij algemeen wordt thans erkend dat inflatie in haar oorzaak of haar voorkomen een monetair fenomeen is en zonder monetaire beheersing niet kan bestreden worden. Hierin zit in feite niets nieuws. De kwantiteitstheorie is een oude verworvenheid van de economische wetenschap. Alleen had men in de eerste na-oorlogse decades de praktische implicaties vergeten. Even algemeen is de erkenning dat met inflatie geen tewerkstelling kan gekocht worden, in tegendeel. Ook heeft men het euforistisch geloof in de mogelijkheden van "fijnregeling" verloren. De objectieven van het economisch beleid worden thans over een langere tijdshorizon gezien. In de conjunctuuranalyse wordt steeds ruimere aandacht gegeven aan de oorzaken van de geldcreatie. Een of ander systeem van vlottende of aanpasbare wisselkoersen wordt als onvermijdelijk aanzien.

Wat betreft de werkloosheid is ook de accentverlegging van het Keynesiaans "demand management" naar de structuurpolitiek mede door de monetaristische analyses en stellingnamen op gang gebracht. De richting die de monetaristen aanwijzen is echter diametraal tegengesteld aan de zgn. traditionele structuurhervormers. In hun ogen ligt de enige mogelijkheid om de huidige werkloosheid blijvend te reduceren in efficiëntere werking van de markteconomie. Geen heil wordt verwacht van de systematische afremming van de vereiste mobiliteit van arbeid en reconversie van activiteiten. Gevreesd wordt dat experimenten als "Claeys-Superia", "Val St. Lambert", "Rodange Athus" en "De Kempen" slechts tijdelijk en ten koste van een crowding out van andere ondernemingen tewerkstelling veilig kunnen stellen. Bovendien gaan zij gepaard concurrentievervalsing, efficiëntieverlies en resulteren uiteindelijk in een reductie van inkomen en welvaart.

Toch blijft o.i. uit het oogpunt van tewerkstellingspolitiek aan het monetarisme een grote onvoldaanheid kleven.

Gesteld wordt dat het marktmechanisme een superieur coördinatie-mechanisme is dat, tot op zekere hoogte gecontroleerd, een normale groei garandeert evenals een normale tewerkstellingsgraad. Bovendien wordt gesteld dat kan gerekend worden op een ernstige produktiviteitstoename waarbij de gehele gemeenschap onder vorm van inkomensverhoging profiteert.

Wat is echter "normale" of "natuurlijke" tewerkstelling? Gaat het daarbij niet teveel om een economisch concept dat evenwicht brengt op de arbeidsmarkt en een inflatieloze groei garandeert? Het is goed mogelijk dat dit werkloosheidspercentage zo hoog ligt dat het politiek en sociaal onaanvaardbaar wordt. Is het dan niet zo dat de monetaristische visie op de tewerkstellingspolitiek in feite het probleem verplaatst naar de determinanten van de natuurlijke groeivoet zelf en de "policy"-strategie terzake, van het stabilisatiebeleid naar het structuurbeleid.

IV. DE STRUCTURELE COMPONENT VAN DE WERKLOOSHEID

Uit wat voorafgaat houden we het inzicht over dat de traditionele stop-go politiek, de fijnregeling" of meer algemeen het traditionele "vraagmanagement" in de huidige omstandigheden er niet meer kan in slagen op een blijvende manier tewerkstelling te creëren boven een bepaalde "normaal" of "natuurlijk" evenwichtsniveau. Probeert men het toch, dan komt men terecht in inflatoire spanningen die uiteindelijk de werkloosheid opdrijven ver boven het normale peil. Een ernstig bijkomend probleem hierbij is dat dit natuurlijk evenwichtspeil voor groei en inflatie over de jaren heen verschoven is naar hogere en hogere werkloosheidsniveaus.

Hoe men het ook noemt, men heeft duidelijk te doen met een steeds belangrijker wordende structurele dimensie van de werkloosheid.

A. Structurele verschuivingen en werkloosheid

Om het fenomeen van de werkloosheid, meer bepaald de structurele werkloosheid te analyseren is het o.i. verhelderend gebruik te maken van de eenvoudige definitierelatie :

$$U \equiv N \times t$$

Deze equatie leert dat de werkloosheid (U) op elk moment gelijk is aan het aantal nieuwe arbeidszoekers (N) die zich per periode op de arbeidsmarkt aanbieden, vermenigvuldigd met gemiddelde wachttijd (t) nodig om een betrekking te vinden.

Indien dit er in een bepaald jaar bijv. 240.000 zijn en indien gemiddeld genomen, zes maand verlopen vooraleer een betrekking gevonden wordt, zou dit resulteren in een permanent werkloosheidscijfer van 120.000.)

Het aantal bijkomende arbeidszoekers wordt *conjunctureel* gevoed enerzijds door de ontslagenen en anderzijds door de personen die vrijwillig ontslag nemen om naar een andere betrekking over te gaan. *Structureel* is er in de huidige constellatie een toename omwille van een verhoogde bezetting van de actieve leeftijdsklassen en vooral omwille van een sterke toename van de vrouwelijke participatie aan het arbeidsproces.

De structurele verschuivingen van het jongste decennium zijn van aard ook de gemiddelde wachttijd (t) gevoelig uit te breiden, zodat eenzelfde conjunctuurverzwakking onvermijdelijk gepaard gaat met een hoger werkloosheidscijfer dan voorheen. De essentie van dit fenomeen is voldoende bekend.

In een moderne dynamische maatschappij zijn voortdurend sectoren die vooruitlopen, en sectoren die achterna hinken; zijn er betrekkingen die in de wind liggen en activiteiten die minder in trek zijn; zijn er opleidingen en kwalificaties die gewenst zijn en opleidingen en kwalificaties die overvloedig zijn. Door een stijgende heterogeniteit van zowel arbeidsvraag en arbeidsaanbod is voor elke werkwillige het steeds ondoorzichtiger te weten te komen waar, gegeven de conjuncturele situatie, gegeven de eigen kwalificaties, de best geschikte job te vinden is. Dit vertaalt zich uiteraard in een zoektijd en geldt eveneens voor de arbeidsvrager. Hoe ingewikkelder en hoe heterogener de arbeidsmarkt, hoe langer t en derhalve ook de werkloosheid U.

Uiteraard hangt de wachttijd in belangrijke mate ook af van de bereidheid tot het zoeken van een arbeidsbetrekking en van de bereidheid een arbeidsbetrekking te aanvaarden die eventueel niet beantwoordt aan de vermeende kwalificaties en aspiraties. Het is onbetwistbaar dat deze bereidheid het jongste decennium duidelijk is afgenomen. Dit houdt verband met een aantal onvermijdelijke maar deels gelukkige evoluties. Ongetwijfeld heeft het echter ook te maken met de manier waarop de zgn. sociale politiek werd uitgebouwd.

Door de algemene welvaartsverhoging is elk individu minder afhankelijk geworden van een direct en onmiddellijk arbeidsinkomen. De vermogensvorming in alle maatschappelijke lagen evenals de mogelijkheid van een vervangingsinkomen via de werkloosheidsvergoeding dienen in dit verband vermeld te worden. Dit is vooral betekenisvol voor de toenemende groep van vrouwelijke werknemers. Uiteraard is de eenheid van de welvaartsbeleving het gezin en de basis van de levensstandaard het gezinsinkomen. Het inkomen van de vrouw en ook van het ongehuwde lid van het gezin is onder dat oogpunt een zgn. transitair inkomen. De opportuniteitskost van het werkloos blijven is daardoor heel wat lager dan voor de hoofdinkomenstrekker. Derhalve zal men minder gemakkelijk om het even welke job aanvaarden.

Bovendien heeft de gehuwde vrouw traditioneel de opvoedingstaak van de kinderen. Uiteraard reduceert dit haar geografische mobiliteit tot de regio van de arbeidsplaats van de man. Dit geldt eveneens voor de minderjarigen van het gezin.

De structurele of frictionele werkloosheid kan nog verder inhoud gegeven worden door te wijzen op het probleem van de groeiende on-aangepastheid van het arbeidsaanbod aan de arbeidsvraag. Dit wordt in verband gebracht met de toenemende specificiteit van de kwalificatievereisten van de arbeidsvraag en aan de verkeerde scholings-structuur van het arbeidsaanbod. Uitgangspunten voor de argumenta-tie zijn hier o.m. de conceptie van het onderwijs als consumptie-eerder dan als investeringsgoed en de vrijheid van studie en be-roepskeuze. Dit uit zich in het verzet tegen de numerus clausus en heeft als voor de hand liggend resultaat het ontstaan van een overschot aan bepaalde soorten afgestudeerden.

Voor een aantal hogere studierichtingen geldt thans reeds ongetwijfeld dat afgestudeerden in eigen "opleidingssfeer" slechts kunnen tewerkgesteld worden mits de overheid bereid is via belastingsin-nings of andere inkomenstransferten deze personen te financieren en op deze manier via "bureaucratische beslissing" hun "produkten" aan het consumptie- en levenspatroon van de gemeenschap op te dringen. Of dit consumptie- en levenspatroon al of niet wenselijk is een politieke vraag waarop een politiek antwoord moet gegeven worden. Uit economisch oogpunt moet alleen gewezen worden op de opportuni-teitskost.

In wat vooraf gaat werd gebruik gemaakt van het analysekader van de "search theory" (1) om het tewerkstellingsprobleem te situeren. Zeer scherp wordt hierbij de focus gericht op de afnemende mobili-teit van een moderne economie en de toenemende fricties.

De maatregelen om hieraan te sleutelen zijn talrijk en voldoende bekend opdat hier nog eens een uitgebreide bespreking zou aan ge-wijd worden. Zij hebben betrekking op een verbetering van de wer-king van de arbeidsmarkt door een heroriëntering van de te bureau-cratisch ingestelde R.V.A., Herscholingsmogelijkheden op het werk en erbuiten, motivatiebeïnvloeding enz. (2).

De gebruikte werkloosheidstheorie lijkt in die zin echter onvolle-dig en misleidend dat impliciet de onderstelling aanwezig is dat, mits in achtname van de nodige zoektijd en mits toegevingen inzake loon- of wedde-aspiraties vanwege de werkzoekende iedereen zijn plaats op de arbeidsmarkt kan vinden.

Dit lijkt ons in de West-Europese en de Belgische economie niet het geval te zijn. Eerder komt het ons voor dat een hele reeks structurele en institutionele rigiditeiten aanwezig zijn die deze vermeende soepelheid in de werking van de arbeidsmarkten onmogelijk

(1) E. Phelps, Microeconomic Foundations of Employment and Inflation, New York, 1970.

(2) Zie o.a. R. Maldague, De Mechanismen van de werkgelegenheid op-nieuw bekijken, Derde dag van de Belgische Ondernemingen, 9 juni 1977, blz. 3-45.

maken. De starheid van de loonstructuur, de reglementering en de socio-politieke opvattingen terzake zijn hiervan o.i. een voorname oorzaak. Dit zal in de volgende afdeling behandeld worden.

B. Structuur van de arbeidsvergoeding en de werkloosheid

Vaak wordt de schuld van alle moeilijkheden op de rug geladen van de te hoge lonen. Dit is op zijn minst ongenueanceerd. Lonen zijn in se nooit te hoog. Zij kunnen dit alleen zijn t.o.v. de gereaaliseerde produktiviteit. Het is perfect mogelijk en waarschijnlijk dat in de recente hoogconjunctuur de loonkostenstijging sterker is geweest dan de normale produktiviteitstoename. Dit is echter een normaal conjunctureel fenomeen. Het komt tot uiting in een stijgend arbeids- en een afnemend winstaandeel naarmate de conjunctuur meer overspannen geraakt. Uiteraard is daarna het herstel van de winstmarges de drijvende kracht van de nieuwe conjunctuurheropleving (1).

Dit aspect zal hier niet verder behandeld worden (2). De stelling waaraan wel wat meer aandacht zal gegeven worden is dat uit het oogpunt van de arbeidskosten de problemen niet moeten gezocht worden in een globaal te hoge arbeidsvergoeding maar in een te starre loonstructuur en dat alle argumenten ten voordele hiervan aangevoerd van een verkeerd basisprincipe vertrekken.

Het huidig sociaal beleid zoals het in België tot uiting komt zowel op politiek vlak als op het vlak van de loononderhandelingen is er duidelijk op gericht de arbeidsvergoedingen gelijkmatiger te maken, zowel tussen de sectoren als binnen eenzelfde onderneming. Dit neemt diverse vormen aan gaande van solidariteitsfondsen naar minimumlonen voor verschillende categorieën arbeid of richtsalarissen voor meer geschoolde werknemers. Het lijkt ons dat uit het oogpunt van de produktie, inkomenscreatie en tewerkstelling dit radikaal verkeerd is en dat twee zaken hopeloos door elkaar gehaald worden : aan de ene kant is er het loon als de kostprijs van de factor arbeid in de produktie en aan de andere kant is er het loon als basis van het inkomen en de welvaartsbeleving. Het eerste heeft betrekking op de relatieve prijzen van de produktiefactoren en derhalve op de efficiëntie en de omvang van de totale nationale inkomenscreatie. Het tweede hoort thuis in de verdelings- en herverdelingsfeer. Zoals het loonbeleid thans in steeds groeiende mate wordt opgezet, wordt aan de produktiesfeer een taak opgedrongen die de overheid toekomt maar afwijst. Men vraagt het bedrijfsleven inkomen te herverdelen en aan de verschillende categorieën van werknemers inkomen toe te kennen die vaak ver hun produktieve bijdrage

(1) Cf. Guy Clemer en K. Tavernier, Money, Inflation and Output, The Belgian Case, C.E.S.-rapport.

(2) Zie M. Eyskens, Een nieuwe groeistrategie, t.a.p.

overtreffen. Waar de lonen gefixeerd worden op een onverantwoord niveau is een kwantiteitsaanpassing en derhalve werkloosheid voor de betreffende arbeidscategorieën het normaal resultaat.

We willen hier verdedigen dat zowel uit het oogpunt van een efficiënte allocatie als uit het oogpunt van het tewerkstellingsbeleid het wenselijk is *in hoofde van de producent* de kostprijs voor de marginale arbeid t.o.v. de kapitaalkost te reduceren. Het argument dat de rechtvaardigheid het hier moet halen op de efficiëntie is o.i. volledig irrelevant. Indien de gemeenschap oordeelt dat aan de betreffende personen uit het oogpunt van een rechtvaardige inkomensverdeling een hoger inkomensdeel moet worden toegekend dan kan dit veel logischer gebeuren door "secundair" in te grijpen via transfertbetalingen en belastingsprogressiviteit. Het lijkt ons een eenvoudig principe van economische logica dat relatieve prijzen zo zuiver mogelijk moeten zijn en dat permanent het onderscheid voor ogen moet gehouden worden tussen enerzijds de sfeer van de produktie en bijgevolg de inkomenscreatie en anderzijds de sfeer van de verdeling en de herverdeling. *Door steeds meer primair i.p.v. secundair te willen herverdelen creëert men steeds meer inefficiënties en tewerkstellingsbottlenecks; de inkomensgroei wordt kleiner en bijgevolg het herverdelingsvraagstuk moeilijker en delikater.*

Het is ook in deze sfeer dat de Zweedse socialist Gösta Rehn zijn zgn. "Rehnisme" heeft uitgeschreven en dat zich richt naar het realiseren van "cost reducing and supply increasing manpower policies". Naast een actief programma voor selectieve en "adjustment-promoting manpower planning" bepleit hij de massale invoering van subsidiëring van de marginale arbeidscategorieën in private en publieke ondernemingen. Bedoeld wordt de marginale kosten voor het verhogen en ondersteunen van de tewerkstelling in hoofde van de onderneming laag te houden. Op die manier wordt beoogt expansie aantrekkelijk te maken en werkloosheid tegen te werken. Door te rekenen op de dalende kostprijs bij groot-schaliger produktie en een ruimer goederenaanbod, wordt eveneens gehoopt op die manier de inflatie te matigen ⁽¹⁾. Het systeem van de tegemoetkomingen bij de stages gaat in dezelfde richting.

Het argument dat het hier gaat om goedkoper arbeidskrachten ten voordele van de "kapitalistische" producent steunt weer op de onbegrijpelijke verwarring tussen produktie en inkomenscreatie aan

(1) Gösta Rehn, "The Fight against Stagflation", okt. 1975, Mimeographed. Zie ook : "Some Thought on Employment Policy in the OECD-area", stencil, 1975.

Zie ook A. Lindbeck, "Stabilization Policy in Open Economies with endogenous Politicians", The American Economic Review, Mei 1976, blz. 9.

Zie ook : "Outlook for Employment in the European Community to 1980", t.a.p.

de ene kant aan inkomensverdeling aan de andere kant.

Een subsidiëring van de marginale arbeidscategorieën betekent ten slotte wellicht slechts een correctie voor de traditionele kapitaalsubsidiëring die onze na-oorlogse economische politiek heeft beheerst.

C. Intersectoriële loonnivellering ?

Rest ons thans nog even aandacht te hebben voor de permanent aanwezige wens de lonen in de verschillende sectoren gelijk te schakelen. Verwezen wordt naar de o.i. economisch - d.i. uit het oogpunt van inkomenscreatie en tewerkstelling, - minder gelukkige voorstellen de procentuele loonstijgingen in de verschillende sectoren gelijk te schakelen met een nationaal gemiddelde produktiviteitsstijging (1). Macro-economisch zou uit dit oogpunt inderdaad de kosteninflatie vermeden worden. Het lijkt ons echter een onrealistisch hoge graad van interventie in het prijs- en loonbeleid te impliceren. in dit ra-
poken?

Bovendien brengt het een verdere afname van de mobiliteit met alle gevolgen van dien. De implicaties van een dergelijke politiek kunnen gemakkelijk verduidelijkt worden aan de hand van de definitie van het arbeidsaandeel. Enige berekening (2) laat toe aan te tonen dat voor elke sector geldt dat de procentuele loonstijging (W) bij definitie gelijk is aan het inflatieritme (P) vermeerderd met het

(1) Zie bijv. Voorspoed door moed, Zeg, Maandblad van de C.V.P., Nr. 37, jan. 1977, blz. 12.

$$(2) \lambda = \frac{NW}{PY} = \frac{\text{loonsom van de sector}}{\text{waarde van het sectorieel produkt}}$$

Hierin stelt λ het arbeidsaandeel voor, N het aantal tewerkgestelden, W hun gemiddeld loon, Y het sectorieel produkt en P de gemiddelde prijs ervan. Dit leidt tot :

$$\lambda = \frac{W}{P\left(\frac{Y}{N}\right)}$$

en na logaritmering tot :

$$d\ln\lambda = d\ln W - d\ln P - d\ln\left(\frac{Y}{N}\right)$$

$$\text{en } d\ln P = d\ln W - d\ln\left(\frac{Y}{N}\right) - d\ln\lambda$$

of in groeiritmen uitgedrukt : de prijsstijging is gelijk aan de loonstijging verminderd met de produktiviteitstoename en de toename van het arbeidsaandeel in het sectorieel produkt.

groeiritme van de produktiviteit ($\frac{\dot{Y}}{N}$) en de eventuele toename van het arbeidsaandeel in het sectorieel produkt.

Dit leidt tot het voor de hand liggend inzicht dat een loonstijging die niet kan opgevangen worden door een produktiviteitstoename onvermijdelijk en bij definitie moet resulteren in een hogere sectoriële prijsstijging tenzij dat het arbeidsaandeel ten nadele van het winstaandeel kan opgevoerd worden :

$$\dot{P} = \dot{W} + \left(\frac{\dot{Y}}{N} \right) + \dot{\lambda}$$

Steunend op de logica van hogerstaande definitievergelijking rekent de betreffende politiek van loonnivellering erop dat bij procentueel gelijke loonstijgingen de succesrijke sectoren met hoge produktiviteitstoename hun prijzen zien dalen en stagnerende sectoren met lage produktiviteitstoename hun prijzen zullen opvoeren. Op die manier zou de voorgestelde politiek inflatie-neutraal zijn en ook de tewerkstelling en expansiemogelijkheden die afhankelijk zijn van de bewegingen van het loon- en bijgevolg het winstaandeel niet verstoren. O.i. zondigt deze voorstelling door een complete verwaarlozing van de vraagkant.

Het is perfect waarschijnlijk dat het juist de jonge dynamische sectoren zijn waar de vraagdruk tot de sterkste prijsstijgingen aanleiding geeft. Voorgestelde politiek vergt echter dat het beleid in die sectoren de prijzen doet dalen ! Anderzijds is het waarschijnlijk het moeilijkst de prijzen op te drijven in de sectoren met de lage produktiviteitswinst. Bij ontstentenis van prijsstijgingen in die sector impliceert de voorgestelde gedragslijn dat het winstaandeel drastisch aangetast wordt, de produktie vertraagt en de werkloosheid in die sector toeneemt.

Dit differentieel impact van de gelijkmatige loonstijgingen in verschillende sectoren is trouwens wellicht ook een van de pijnlijkste gevolgen van de ongenueanceerde prijsindexatie in periodes van hoge inflatie (1). De huidige moeilijkheden in de houtnijverheid kunnen wellicht hiermede in verband gebracht worden. Het is een aspect dat in de discussie over de loonindexering weinig aan bod is gekomen.

Deze zelfs oppervlakkige reflectie over de minimumloonzetting voor diverse categorieën arbeid in dezelfde sector en de populaire politiek van intersectoriële loonnivellering brengt o.i. scherp de noodzaak naar voor de tendens om te buigen die erin bestaat de

(1) In periodes van gematigde inflatie kan de door indexatie opgelegde loonstijging die in een bepaalde sector hoger is dan die sectoriële prijsbeweging en produktiviteitsstijging opgevangen worden door de produktiviteitsverhoging niet in de lonen door te rekenen. Bij hogere inflaties is dit niet meer mogelijk.

herverdelingstaak die de overheid toekomt in toenemende mate aan de ondernemingen zelf op te dringen. T.o.v. een efficiënte allocatie en inkomenscreatie, t.o.v. de jeugdwerkloosheid, t.o.v. de groeiende wens tot arbeidsparticipatie van de vrouwen is dit eenvoudig slechte politiek.

V. EEN VERSOEPELING VAN HET BEGRIIP ARBEIDSPLAATS

Tot slot van dit betoog willen wij nog even stilstaan bij de wenselijke versoepeling van de omschrijving arbeidsplaats.

De rigiditeiten in de arbeidsmarkt en de daaruit voortvloeiende aarzelingen tot aanwerven of accepteren van een job, vindt men op de meest onverwachte plaatsen. In de huidige administratieve constellatie lijkt een tijdelijke en voorlopige eventueel part-time aanwerving zowel in hoofde van de werkgever als in hoofde van de werknemer uiterst oninteressant. Wat a priori het gemakkelijkst zou moeten zijn is in het huidige bureaucratisch bestel het moeilijkst geworden. Het is niet alleen een normaal uitvloeisel van de wenselijke tendens naar job- en inkomenszekerheid maar ook het gevolg van de bureaucratische regels die de wachttijd en werkloosheidsvergoeding en ontslagpremies beheersen.

De tewerkstelling zou er ongetwijfeld bij winnen, indien het concept arbeidsplaats in hoofde van de policymakers een andere en minder rigiede inhoud zou toebedeeld krijgen dan een : "achtuur-jaarlang-strikt werknemerscontract".

Ook uit het oogpunt van de werknemer moet een andere visie op de arbeidsplaats aantrekkelijk zijn. Het part-time werk op vrijwillige basis lijkt een zoveel interessanter oplossing dan het vervroegd pensioen (1). Thans is bijv. in het onderwijs part-time voor de gehuwde vrouw zeer moeilijk te realiseren. Ook kan de vraag gesteld of uitbesteding aan arbeiders of groepen arbeiders van bepaalde deeltaken niet zou kunnen bijdragen om activiteiten op te zetten waarvoor thans enorme aarzelingen bestaan.

Geprojecteerd in de toekomst is het hierbij niet onmogelijk de mogelijkheid te overwegen van "part-time entrepreneurial subcontractors and part salaried staff but wholly neither ... and that successful big corporations should devolve into becoming confederations of entrepreneurs" (2).

Het regimenteren met verbodsbepalingen en reglementen op alle vlakken doet zich trouwens voor op een ogenblik dat door verhoogde scholing, verhoogde algemeen welvaartsniveau de mens in groeiende

(1) Zie o.a. enquête Werkloosheid en Inflatie. Hoe kijken de Belgen er tegenaan? Fabrimetal, Nr. 3, 1977, blz. 11-16.

(2) M. Macrae, The Coming Entrepreneurial Revolution : A Survey, The Economist, 25-31 dec. 1976, blz. 42.

mate verlangt zijn eigen lotsbestemming te kiezen en zijn eigen levensstijl te bepalen (1).

Het is niet de bedoeling hier de perspectieven te openen die auteurs als Norman Macrae uitwerken over de manier waarop in de toekomst onvermijdelijk de jobs zullen moeten geïndividualiseerd worden wil men ontsnappen aan de dreigende aliënaties. Uit oogpunt van tewerkstelling leek het toch aangewezen te wijzen op de mogelijkheden die er liggen in een versoepeling van het arbeidscontract.

VI. BESLUIT

Het werkstuk dat voorligt heeft duidelijk een pamflettair aspect. In hoofde van de auteur heeft dit het voordeel dat niet alle stellingnamen in hun laatste nuances en motiveringen moeten uitgeschreven worden en dat bepaalde uitspraken scherper kunnen geformuleerd worden. Het heeft voor de lezer het nadeel dat het vaak bij ideeën blijft die statistische staving of rigoureuze bewijsvoering missen. Toch lijkt het ons verworven dat in het Belgisch stabilisatiebeleid een aantal krachtlijnen moeten omgebogen worden. Hierbij moet men niet eens grondig origineel gaan doen. Het volstaat enerzijds aan te pikken bij een aantal tendensen die zich thans ook in andere Westerse landen steeds scherper gaan aftekenen en anderzijds een aantal fundamentele basisprincipes van het economisch denken ook bij formulering van socio-economische politiek voor ogen te houden. Met het laatste wordt hier meer specifiek het volgende bedoeld :

- 1) Dat er een onderscheid bestaat tussen enerzijds de produktiesfeer waar de nationale inkomenscreatie moet gerealiseerd worden en de verdelingssfeer waar de welvaartskoek verdeeld en herverdeeld wordt. Het is onlogisch de herverdelingstaak aan de produktiesfeer op te dringen. Uit alle oogpunten is het wenselijk dat de herverdeling niet primair maar secundair en door de overheid gebeurt. Bovendien is de herverdeling niet te zien als een transfert van ondernemingen "waar het geld te zoeken is", maar van "personen" met hoog inkomen naar personen met laag inkomen. Zolang men de herverdelende taak van belasting en sociale zekerheid niet interpersoneel ziet blijft men partieel en schiet men naast het beoogde doel, nl. : welvaartsnivellering. Het uitkeren van eenzelfde kinderbijslag aan arm en rijk en werklozensteun aan personen met een miljoenenvermogen zijn een paar van de talrijke mogelijke voorbeelden. In dat verband het argument gebruiken dat niet mag geraakt worden aan de sociale verworvenheden geeft aan het begrip "sociaal" een particularistisch geurtje.

(1) N. Macrae, t.a.p., blz. 41-65.

- 2) Dat, wanneer door bureaucratische reglementering, prijzen of factorvergoedingen kunstmatig hoog of rigiede gemaakt worden kwantiteitsaanpassingen het normale gevolg zijn. In de sfeer van de arbeidsmarkt betekent dit onvermijdelijk werkloosheid voor, een aantal zgn. "beschermde marginalen" : vrouwen en jeugdige werkzoekenden. Een zinvolle politiek van minimum-inkomen voor deze categorieën zou bestaan in een subsidiëring van deze soort arbeid zodat zijn kostprijs in hoofde van de onderneming niet langer hun productieve bijdrage zou overtreffen.

Wat betreft de recente vernieuwde inzichten in het stabilisatiebeleid werd verwezen naar de groeiende integratie in het economisch instrumentenarsenaal van een aantal monetaristische proposities. Hierbij wordt het accent verlegd van de "stop-go" fijnregeling naar de lange termijn begeleiding van de prijsbewegingen en groei; wordt de monetaire regel gesteld tegenover het anti-cyclisch budget; wordt voorgesteld de bureaucratische overheidsreglementering van de produktiesfeer terug te dringen ten voordele van de marktmechanismen. Het gaat tot op heden echter meer om een rem op vroegere ingezette tendens die zichzelf overtrekt dan om een volledige koerswijziging.

Tenslotte kan o.i. ook heel wat bereikt worden wat de aanpassing betreft van arbeidsvraag aan arbeidsaanbod door een minder rigiede opvatting van wat als arbeidsplaats moet beschouwd worden.

Juli 1977